

Multikulturní výchova

Klasifikace skupin

Skupiny lze klasifikovat podle:

- velikosti ([malá](#), střední, velká)
- obsahu (jednofunkční, vícefunkční, nadfunkční)
- trvání (dočasná, stálá)
- základu utvoření (přirozená, dobrovolná, vynucená)
- formy přístupu (otevřená, uzavřená)
- míry zvnějšnění ([formální](#), [neformální](#), organizovaná, neorganizovaná)

Fáze vývoje skupiny jsou časové úseky, kterými podle [Bruce Tuckmana](#) musí projít každá [skupina](#) (pracovní tým, kolektiv), během nichž se skupina vyvíjí a není možné bez nich pracovat efektivně. Tento model převzaly organizace zabývající se [zážitkovou pedagogikou](#) jako [Outward Bound](#) nebo u nás [Prázdninová škola Lipnice](#). Obecně se uvádí, že [existuje 4-6 fází](#).

- Vznik (starting)
- Formování (forming)
- Krize (storming)
- Stabilizace (norming)
- Optimální výkon (performing)
- Uzavření/oživení (closing/refresh)

Sociální skupina je [sociologický](#) pojem označující [sociální útvar](#), o němž platí:

1. je tvořen dvěma nebo více osobami, hrajícími vzájemně se doplňující a podmiňující [role](#);
2. skládá se z částí, které mají strukturální či funkční význam, což je odděluje od samotných jedinců
3. členy skupiny spojuje vzájemná [komunikace](#), [normy](#), vzájemná očekávání a společně vykonávaná činnost.

Skupiny lze odlišit od jiných sociálních útvarů, jako [sociálních agregátů](#), [sociálních kategorií](#), [davů](#) a [publika](#), ale také od [společenské třídy](#), [lidu](#) či [národa](#).

Jako primární skupina se v [sociologii](#) označuje [skupina](#), ve které se jedinci angažují celou svou osobností a vytvářejí s ostatními členy intimní vazby. Pro primární skupiny je typická silná [skupinová koheze](#). Do sociologie tento pojem zavedl na začátku [20. století americký](#) sociolog [Charles Horton Cooley](#). Příkladem primárních skupin jsou [rodina](#), [sousedství](#) či [dětská herní skupina](#). Primární skupiny jsou založeny na osobním, bezprostředním kontaktu, jejich předpokladem je tedy nízký počet členů. Ten umožňuje vznik intimních vazeb založených na důvěrné vzájemné známosti, což je základem skupinové koheze (soudržnosti). Členství v primární skupině není založeno na vnějších pohnutkách, ale má smysl samo o sobě, protože samo poskytuje uspokojení vyplývající z existence převládajících pozitivních [emocionálních](#) vazeb mezi členy. Jedinec se ve skupině angažuje celou svou osobností, jeho členství se zde neredukuje pouze na výkon určitých specifických

rolí. To primární skupiny odlišuje od [skupin sekundárních](#), které se vyznačují méně osobními vztahy s funkčním charakterem. Primární skupiny také vykazují delší dobu trvání.

Komunita je společenství [živých bytostí](#), které sdílejí určité [prostředí](#). Jednotlivé živé bytosti mohou být [rostliny](#), [zvířata](#) nebo [lidé](#), kteréhokoliv druhu nebo velikosti. Komunitu [charakterizuje](#) zejména sdílená vzájemná interakce, vycházející například ze společných potřeb nebo zájmů. Komunity se obvykle vytvářejí na jednom konkrétním místě (lidská komunita může být třeba obyvatelstvo [obce](#) nebo [spolek](#)), zejména s rozšířením [internetu](#) však toto omezení přestává platit (například komunity na [diskusních fórech](#))

Rodina (podle [sociologické](#) definice) představuje skupinu osob přímo spjatých pokrevními svazky, manželstvím nebo [adopcí](#), jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí. Ačkoliv právní řád [České republiky](#) neobsahuje explicitně vyjádřenou definici rodiny, za rodinu pokládá především rodinu založenou [manželstvím](#). Rodinu lze však zároveň i chápat jako malou skupinu osob, které jsou navzájem spojeny nejen manželskými a [příbuzenskými](#), ale i jinými obdobnými vztahy a zvláště společným způsobem života. Další definice popisují rodinu prostřednictvím jejích funkcí: funkce reprodukční, sociálně ekonomické, kulturně výchovné, sociálně psychologické a emocionální.

Z historie rodiny

Tradiční rodina

Pro období před [průmyslovou revolucí](#) se sice hovoří o rodině, ale do značné míry se jedná o umělý a nepřiliš vhodný pojem. V písemných pramenech je mnohem častější a důležitější výraz domácnost, který v sobě pojímá jak pokrevně příbuzné členy rodiny, tak i [podruhy](#), čeleď a další jedince v domě. Důležitá pro definici této jednotky není pokrevní příbuznost, ale společné stolování (jedení u jednoho stolu). Vztah hospodáře k čeledi a [podruhům](#) je do značné míry stejný, jakým je vázán ke svým pokrevním příbuzným. O problémech spojených s tradiční rodinou nejlépe z písemných pramenů informují [urbáře](#), [pozemkové knihy](#), [berní ruly](#), soupisy obyvatelstva podle víry, seznamy [podruhů](#), [matriky](#). V historickém bádání se hovoří do období průmyslové revoluce o tzv. **tradiční** či **předindustriální** nebo také **stavovské rodině**. Z hlediska historické [demografie](#) se za hlavní rozdíly mezi rodinou tradiční a moderní považuje míra [porodnosti](#) a [mortality](#), dále existence tzv. [demografických krizí](#) v předindustriální společnosti a konečně a asi nejpodstatněji existence masově rozšířené regulace porodnosti v moderní společnosti. Tento rozdíl bývá považován za kardinální, protože jako jediný dokáže vypovídat i o morálních normách, náboženských představách (respektive jejich absenci), postoji k životu a představách o určitém životním standartu. Pro tradiční rodinu je také typické, že mnohem více než moderní rodina sloužila jako ekonomická jednotka. **J. Hajnal** (1965) rozlišil dva základní historické modely rodiny – *severozápadní* a *jihovýchodní*, které se podle něj stabilizovaly někdy počátkem 16. století. Dělicí hranici přitom vymezil mezi [Terst](#) a [St. Petersburg](#), což znamená, že tzv. „*Hajnalova linie*“ probíhala někde na pomezí dnešní Moravy a Slovenska.

Pro **severozápadní model**, kam tedy patřily i Čechy a větší část Moravy, byly typické tyto znaky:

- malý počet členů rodiny (v průměru 4 – 5 osob)
- nižší míra pokrevního příbuzenství v rodině
- relativně vysoký věk vstupu do manželství (25-26 let)

- 10% - 25% celoživotně neprovdaných žen a neženatých mužů. protože k uzavření sňatku museli mít potenciální snoubenci půdu, na které by se mohli usadit a která by jim zajistila obživu.
- dědické právo: majetek dědil prvorozený syn, ale musel vyplatit matku a sourozence (kteří museli odejít z domu) a to tak, že se stanovila se odhadní cena celého majetku a buď jim nový vlastník dal jednorázovou sumu (to ale znamenalo prodat statek), ale mnohem častěji jim musel vyplácet [závdavky](#), tj. na [sv. Havla](#) a [sv. Jiří](#) jim vyplácel [vejrunky](#)

Jihovýchodní model byl naopak charakteristický těmito znaky:

- mnohočlenné rodiny
- vysoká sňatečnost
- sňatkový věk 20 - 21 let
- dědické právo: přesně se neví, kdo co dědil, ale sourozenci (jen sestry se vyvdávaly jinam) zůstávali na statku, fungovala tedy [velkorodina](#); matky často přešly do pozice [podruhyň](#)
- výlučnost patrilinéárního principu tvoření rodiny
- neolokalismus: v "severozápadním modelu pod jednou střechou nikdy dlouhodobě nežily dva manželské páry, v jihovýchodním modelu běžné

Hajnalova teorie dvojího modelu byla mezi odbornou veřejností vesměs přijata, nově ale byl model regionálně zjemněn a ukazuje se, že ne všechny znaky byly tak přísně dodržovány jak na jihovýchodně, tak na severozápadě Evropy.

Předmoderními formami rodiny se zabýval i **L. Stone** (1977), jenž v období od 16. do 19. století vymezil tyto *stěžejní fáze vývoje rodiny*:

1. Relativně malé, nukleární rodiny (tj. rodiče a děti, neboť krátká střední délka života zpravidla zabraňovala vzniku trojgenerační rodiny), udržující četné a intenzivní kontakty s celou komunitou, přičemž rodina svým členům neposkytovala větší citovou blízkost než síť širších příbuzenských a sousedských svazků. Rodina plnila především ekonomickou funkci a byla spíše zárukou přežití. Sňatky byly proto uzavírány především z majetkových důvodů (romantická láska byla dokonce považována za nemoc). Častěji se hovoří o „domácnosti“ nebo o „celém domě“ než přímo o „rodině“ - domácnost je definována lokálně a nikoliv na základě pokrevního příbuzenského svazku, neboť do domácnosti patřilo i služebnictvo.

2. Druhá, „přechodná“ forma existovala spíše jen ve vyšších vrstvách a vyskytovala se přibližně na přelomu 17. a 18. století. Zde se nukleární rodina vymezovala oproti celé společnosti, přičemž hlavní důraz začal být kladen na mateřskou lásku a na přirozenou, racionálně podloženou autoritu otce.

3. Třetí fáze, která se začíná objevovat v průběhu 19. století a která v mnoha aspektech přetrvává prakticky dodnes, je těsně spjatá s citovým individualismem, svobodnou volbou partnera na základě lásky, pevnými citovými vazbami a uzavřeností vůči okolí a důrazem na své soukromí.

Moderní rodina

V moderním světě se role rodiny uvolňuje právě v souvislosti s majetkoprávními vztahy. Žena během dvacátého století získala značnou samostatnost osobní, finanční a společenskou, dokonce nepovažuje za nutné udržovat vztah s mužem kvůli společné výchově dětí. Zatím největší šíři tohoto úkazu můžeme dokumentovat v USA cca od osmdesátých let, kde se dokonce stalo určitou prestiží žít stylem singles. V naší zemi se rodina v tradičním pojetí rozpadá zhruba od sedmdesátých let 20. století, kdy došlo k definitivnímu překonání

společenskému odsudku rozvodu. Důsledkem je generace již dnešních čtyřicátníků a padesátníků, kteří z rodinného prostředí neznají některé vzorce chování, protože je nemohli odpozorovat z interakce a komunikace vlastních rodičů. Nedokážou řešit vlastní problémy, nebyli vedeni k úctě vůči partnerovi, k důsledné a odpovědné výchově dítěte a ani k úctě k vlastním předkům. Nemohli tudíž nic z toho předat dál a jejich potomci se rozvádějí také. Nyní vyrůstá třetí generace, která se hůře orientuje v takzvaných tradičních hodnotách, ale možná právě proto je vědomě hledá. Situace je složitější o vlivy totalitního systému, kdy se sice rodina měla stát bezpečným územím, ale už v sobě nesla rozkladné prvky zvenčí. V současnosti mnoho odborníků i laiků pochybuje o schopnosti dalšího setrvání „tradiční“ rodiny, ale zkušenosti ukazují, že pokud je pominuta hmotná stránka existence jako prvořadá, potom se stává důležitou péče o děti a jejich výchova v tradičním smyslu. Dítě potřebuje znát vzorce chování, jaké se mimo úplnou rodinu, pokud možno i s širším okruhem příbuzných, nikdy později nemůže „doučit“.

Dav je větší počet osob, které jsou ve stejném prostoru, a které spojuje postoj k určitému problému, osobě či skupině. Dav není [sociální skupinou](#) v [sociologickém](#) smyslu slova, ale [sociálním agregátem](#). Přítomnost v davu má vliv na chování jednotlivců (tzv. [davové chování](#)), silně se zde projevuje princip [nápodoby](#). Jednání jedinců je také ovlivněno [anonymitou](#) a ztrátou [sociální kontroly](#). Davové chování bylo a je předmětem zájmu psychologů a sociologů (např. [Gustave Le Bon](#), [José Ortega y Gasset](#), [Gabriel Tarde](#), [Sigmund Freud](#)).

Klasifikace davu dle R. W. Browna

- dav aktivní
 - útočný dav (dav [lynčující](#), [terorizující](#) či dav vzpoury)
 - únikový dav (vznikající panikou)
 - získávací dav
 - expresivní dav
- dav pasivní (posluchačstvo)
 - příležitostné
 - záměrné

Elita (z [latinského](#) *eligere* = vybírat, vyvolit) je [společenskovědní](#) termín, označující [kategorie](#) osob, které v určitém systému či subsystému zaujímají vedoucí nebo jinou významnou úlohu, a to díky svým individuálním vlastnostem, profesionálním kvalitám či [sociálnímu postavení](#).

Původně bylo tohoto termínu užíváno v souvislosti s předměty a výrobky vysoké [kvality](#), až na přelomu [18.](#) a [19. století](#) jím začaly být označovány vysoce postavené [společenské skupiny](#). Jako elitismus je označován přístup k [politice](#) a [historii](#), který tvrdí, že [společnosti](#) jsou vždy ovládané [menšinou](#) (elitou), která činí hlavní rozhodování ve společnosti a soustřeďuje [moc](#) ve svých rukou. Termínu „elitistický“ je někdy užíváno s pejorativním nádechem k označení názorů [propagujících](#) výhody menšiny na úkor [většiny](#). Teorie elit vycházejí z faktu, že lidé jsou si [biologicky](#) a [psychologicky](#) nerovní. Tato přirozená nerovnost je základem [nerovnosti společenské](#), která je také přirozená a věčná. Důsledkem je [hierarchické](#) rozvrstvení každé společnosti. Hlavním činitelem hierarchické [stratifikace](#) je fenomén [moci](#). Ta společnost dělí na dvě základní části:

1. vládnoucí [třídu](#), tj. elitu
2. ovládanou třídu, tj. non-elitu.

Dle teorií elit je rozdělení společnosti na elitu a non-elitu [historickým zákonem](#) každé společnosti. Většina teoretiků elit tvrdí, že elita si uchovává své [dominantní](#) postavení prostřednictvím kombinace nátlaku a [manipulace](#). Relativně malý počet příslušníků elity umožňuje jejím členům jednat společně, vědomě a soudržně. Procesy [komunikace](#) v elitě jsou snazší a její členové mohou být rychle zmobilizováni k formulaci [politické linie](#) a převzetí iniciativy. Elita má výhodu ve své [organizaci](#). To je v přímém kontrastu s „[masou](#)“ [obyvatelstva](#), která se většinou považuje za atomizovanou a neschopnou rychlé spontánní akce, není-li vedena nějakou elitou či „kontra-elitou“. Elita většinou udržuje své pozice k uchování [dominance](#). Rozhoduje o dosazování na vedoucí místa a může se pokusit zvýhodnit vlastní [rodiny](#), příbuzné či přátele. Elitisté také často zdůrazňují význam [ideologie](#) v ospravedlnění elity a její držby [moci](#), i když se stává, že elita v zájmu svého udržení použije nátlaku. Elity vládnou velkou mocí, přesto nejsou vždy schopny si své postavení udržet. Pro teoretiky elit jsou [dějiny](#) záznamem střídání elit. Pád elity se obvykle vysvětluje selháním [politické](#) obratnosti či politické vůle. Běžným vysvětlením je, že elita může být čím dál uzavřenější a nemusí se jí zdařit otevřít se novým, ideám a [asimilovat](#) nové členy. [Hodnoty](#) a priority elity tak narážejí na hodnoty a priority společnosti jako celku, což vyvolává vznik kontra-elity, která je schopna [mobilizovat](#) masu a najít v ní oporu pro nahrazení zavedené elity novou [vládnoucí skupinou](#).

Sekta – z [latinského](#) *secta* (způsob života), a to odvozené od latinského slovesa *sequi* (sledovat, následovat), což zase pochází z [řeckého](#) αἵρεσις (volba, způsob myšlení). V dnešním smyslu také **kult**. Tento pojem původně označuje [náboženskou](#) nebo [politickou](#) skupinu, která se odpojila od větší, zavedené skupiny. Takové sekty mohou mít s původní skupinou společné části zásad, víry a praktik, ale odlišují se [doktrínou](#), která vedla k jejich oddělení. Chápeme-li sektu takto, můžeme říci, že každé velké náboženství začínalo jako sekta. [Sociologie](#) tímto pojmem označuje skupinu, která se vyznačuje konflikty s většinou společnosti. Sekta ve své víře může buď vycházet z tradičních hodnot společnosti, nebo je nahrazovat novými články své víry, nebo vírou novou. Silně, centrálně, vedené a organizované sekty mají přísné podmínky členství, kterými své členy úzce svazují. Jiné, s volnější organizací, mají spíše věřící, podporovatele a sympatizanty. Masová hnutí – jako například [džihadismus](#), [fašismus](#), [komunismus](#), [nacismus](#), [socialismus](#) – a jejich organizace – jako politické strany ale i dětské, mládežnické a jiné organizace – mají své [ideologické](#) kořeny v [utopích](#) zpočátku okrajových skupin nebo sekt. Jednou z hlavních příčin, vedoucím ke vzniku sekt, je lpění na doktrínách nebo názorech, bez ohledu na jejich spojení se skutečností. Terapie sektami postižených je odborně nazývána [deprogramování](#). Od terapeutů sektami postižených, přišlo také z angličtiny označení „totalitární religiózní skupina“, z němčiny označení „manipulující religiózní skupina“. Oba, z hlediska terapeutů přesnější, pojmy jsou používány pro skupiny, které:

- způsobují psychickou závislost členů sekty (viz též [manipulace](#))
- zmocňují se majetku členů sekty nebo podstatné jeho části
- zneužívají jejich práce
- pronásledují ty, kteří sektu opustili, nebo ji kritizují.

Některé sekty se snaží skrýt za pojmy jako „netradiční náboženství“, „nová náboženství“, „nová náboženská hnutí“, „nové náboženské směry“. Ty ale znamenají něco jiného – viz [náboženství](#).

Bezdomovectví . Termínem **bezdomovec** je označována osoba, nemající domov či možnost dlouhodobě využívat nějaké přístřeší. Termín **Bezdomovectví** pak označuje způsob života této osoby a existenci tohoto jevu. **Bezdomovectví** je nejvíc patrné v bohatých velkých městech a většinou, je spolu s dalšími, negativními faktory, doprovázeno sociální izolovaností a psychickým i fyzickým strádáním. Termínem **bezdomovec** (nebo

bezdomovkyně) se v právu (např. zákonu o [českém občanství](#)) rovněž označuje osoba, která nemá státní občanství žádného státu, je bez jakéhokoliv státního občanství.

Sociální agregát je takový [sociální útvar](#), jehož členové se sešli náhodou, neplánovaně, navzájem se neznají a pravděpodobně se už ve stejném složení znovu nesetkají. Členění:

- shluky (do 40 lidí)
- [davy](#)
 - náhodné
 - nezákonné
 - sociálně strukturované

Sociální třída je [kategorie](#) lidí, kteří mají stejné třídní postavení, většinou chápané jako stejný způsob obživy nebo bohatství. Třída je jedním z ústředních pojmů teorií [sociální stratifikace](#), které popisují společnost jako soubor hierarchicky uspořádaných [vrstev](#) s nerovnými životními možnostmi a podmínkami. O třídách mluvíme především tehdy, je-li toto rozvrstvení založeno na ekonomických faktorech - rozdílech v příjmu, výrobním postavení či vlastnictví výrobních prostředků. Třídní stratifikační model převládá až v moderních společnostech, mezi starší stratifikační modely patří např. [stavovský](#) a [kastovní](#).

Populace je soubor jedinců téhož druhu, nacházejících se v jednom určitém místě v jednom určitém čase. Termínu populace se užívá v [ekologii](#), [genetice](#) a [demografii](#). Obor ekologie, který se zabývá výzkumem populací, se nazývá populační ekologie ([demekologie](#)). Příkladem populace v ekologickém slova smyslu může být např. soubor všech jedinců druhu sedmikráska chudobka (*Bellis perennis*) na jedné louce (konkrétní místo) v březnu 2005 (konkrétní čas). Příkladem z oblasti demografie pak lidská populace určitého státu (místo) k datu sčítání lidí (čas).

Základní charakteristiky populace

- **Denzita, hustota populace** (v demografii též užíván termín **hustota zalidnění**) – počet jedinců dané populace přepočtený na jednotku plochy (ha, km²) nebo objemu (litr, m³). Jednotek plochy se užívá u organismů suchozemských včetně člověka, jednotek objemu pak u organismů vodních, popř. některých půdních.
- **Porodnost, natalita** – množství narozených jedinců v dané populaci za jednotku času (hodina, den, měsíc, rok – v demografii zpravidla užíván rok).
- **Úmrtnost, mortalita** – množství zemřelých jedinců v dané populaci za jednotku času (hodina, den, měsíc, rok – v demografii zpravidla užíván rok).
- **Přirozený přírůstek** – rozdíl mezi natalitou a mortalitou. V případě záporného přírůstku se někdy mluví o **přirozeném úbytku**.
- **Migrace** – množství jedinců, kteří se za danou časovou jednotku buď přistěhovali (**imigrace**) z jiných populací do naší populace, nebo naopak odstěhovali (**emigrace**) z naší populace do jiných populací. Soubor lokálních populací vyměňujících si jedince migrací se nazývá **metapopulace**.
- **Rozmístění jedinců v prostoru**, může být trojího typu:
 1. **Pravidelné** u organismů s vyvinutou [teritorialitou](#), které mají stejné nebo alespoň podobně velké [domovské okrsky](#), a vzdálenost mezi jednotlivými jedinci je tudíž podobná. Sem patří např. řada ptáků.
 2. **Shlukovité** u organismů s vyvinutou sociální strukturou, např. u [eusociálního hmyzu](#) – včely, mravenci, termity, ale také u dalších sociálních organismů včetně lidí. Shlukovité rozmístění se vyskytuje i u nepohlavně se množících

- druhů, nebo druhů s malým šířením [diaspor](#) (např. trávy), kdy dceřiní jedinci se vyskytují nedaleko mateřského. V přírodě jde o nejčastější typ rozmístění.
3. **Náhodné**, v přírodě poměrně vzácné. Vyskytuje se alespoň do jisté míry např. u některých druhů stromů v [tropickém pralese](#) a u některých organismů osídlujících iniciální sukcesní stadia (narušená místa).

Člověk jako občan v demokratickém státě

Migrace je stěhování skupiny [živočichů](#) z jedné [populace](#) do druhé. Z hlediska určité konkrétní populace lze rozlišit [emigraci](#), což je počet jedinců, kteří se z této populace odstěhovali za určitou jednotku času (zpravidla rok), a [imigraci](#), což je naopak počet jedinců, kteří se do této populace za příslušnou časovou jednotku přistěhovali. Migrace je pohyb [obyvatelstva](#), při němž dochází ke změně trvalého bydliště. Migrace má značné ekonomické, kulturní a populační důsledky.

Imigrace

Jako číslo jedna na ilustraci vidíme [imigraci](#), přistěhování obyvatelstva.

Emigrace

Jako číslo dva na ilustraci vidíme [emigraci](#), vystěhování obyvatelstva. Příčiny vystěhování mohou být ekonomického, politického nebo demografického rázu.

Reemigrace

Třetí případ je [reemigrace](#), pohyb obyvatel, který zahrnuje emigraci a zpětnou imigraci.

Migrace v oblastech konfliktů

V oblastech konfliktů, společenských (včetně politických) a/nebo ekonomických rozdílů migrace představují závažný socioekonomický problém. Migrace mohou být dobrovolné, za prací či za příbuznými, či nucené (jejichž příčinou je zpravidla silné zhoršení životních podmínek, válečný stav, diktatury atd.). Někdy nelze tyto dva druhy jednoznačně odlišit. V současné době nejvíc emigrantů ve světě pochází z [Afgánistánu](#) (4 500 000) a [Palestiny](#) (4 123 000). Množství lidí, kteří žijí v jiném státě, než ve kterém se narodili, se odhaduje na . 150 000 000 až 185 000 000 . (Toto číslo závisí na způsobu výpočtu, tj. na to, kdo všechno je pod pojem „žijí“ zahrnut. Např. podle statistik [USA](#) stačí pobyt déle než jeden rok.) Před 30 lety bylo toto číslo zhruba poloviční. Populace některých států je tvořena z velké části právě těmito migranty, např. [Austrálie](#) (24 %), [Kanada](#) (17 %), [Švédsko](#) (12 %) a [USA](#) (přes 10 %). Mezi migrujícími lidmi výrazně převládají migrace dobrovolné. Uprchlíků a lidí žádajících o azyl bylo v roce [2002](#) asi 15 milionů, toto číslo proti stavu z roku [1993](#) mírně pokleslo (tehdy se jednalo o 16,3 milionu). Ve většině států je velmi obtížné získat [azyl](#), neboť jejich azylová politika je postavena na velmi důkladném zkoumání důvodů emigrace a úspěšnost žádostí o azyl se tak pohybuje v jednotkách procent, především z politických důvodů. Po dobu vyřizování žádostí žijí lidé ve zvláštních zařízeních, přičemž úroveň zde poskytovaných služeb je v řadě vyspělých států včetně USA velice nízká. S ohledem na klesající populaci většiny vyspělých států se naskytá otázka, jestli řízená migrace zejména vzdělanějších vrstev obyvatelstva není řešením hrozícího stárnutí obyvatelstva.

Existují zde ovšem rozdíly kulturní a náboženské a v řadě případů též [xenofobní](#) nálady domácího obyvatelstva, obávajícího se ztráty zaměstnání a nárůstu [kriminality](#).

Uprchlík (také **běženec**) je člověk, který opustil svůj stát kvůli místní neutěšené situaci. Uprchlíci se dělí mezi ekonomické uprchlíky (utekli kvůli špatné hospodářské situaci své země), politické uprchlíky (utekli kvůli represivnímu režimu ve své zemi) nebo válečné uprchlíky (utekli kvůli válečné situaci ve svojí zemi). Velké množství uprchlíků bývá sdružováno v [uprchlických táborech](#). Problémem uprchlíků je také to, že se některé státy uzavírají žadatelům o (politický) [azyl](#). Některé státy záměrně ignorují [konvenci OSN o uprchlících](#). **Azylová a přistěhovalecká politika Evropské unie** má za cíl koordinovat [imigraci](#) ze třetích zemí do členských států [Evropské unie](#). Do systému evropského práva byla poprvé začleněna [Maastrichtskou smlouvou](#) jako součást [třetího pilíře EU](#). Přestože tím byl položen základ pro koordinaci azylových politik, členské státy se stále řídily především svými vnitrostátními předpisy a mezinárodními úmluvami. [Amsterdamská smlouva](#) azylovou politiku převedla do [prvního pilíře](#), což mimo jiné znamená, že se v těchto otázkách již nerozhoduje na principu jednomyslnosti. Po ratifikaci Amsterdamské smlouvy dostaly evropské instituce v této oblasti pravomoc k vytváření celoevropských norem, tím se pravidla pro společnou azylovou politiku značně zprůhlednila. Důležitá je také tzv. **Dublinská úmluva**: na jejím základě posuzuje jednotlivé žádosti o azyl ten stát EU, který je odpovědný za kontrolu vstupu toho určitého cizince na území Evropské unie. Dublinská úmluva též znemožnila podávání žádosti o azyl ve více zemích EU současně. Cílem představitelů EU je vytvořit jednotný azylový systém platný ve všech státech EU zvláště kvůli propracovanému [Schengenskému systému](#), který umožňuje volný pohyb osob a tím i nelegálních migrantů.

Rasy. Skutečné i smyšlené rozdíly mezi různě definovanými rasami lidí byly základem [rasismu](#). **Rasismus** je [politická](#) teorie a [ideologie](#), která vnikla v souvislosti s rozvojem [biologie](#) a [Darwinovy teorie](#) boje o přežití. Vychází ale z [xenofobních názorů](#), které se ukázaly jako vědecky neopodstatněné. V dějinách způsobily tyto [předsudky](#) několik válek a smrt desítek až stovek milionů lidí. Orientalista a diplomat [Joseph Arthur Comte de Gobineau](#) (1816 - 1882) tvrdil, že míchání ras vede k neschopnosti udržet pokrok, neboť existují tzv. vyšší a nižší rasy. Nejvyšší rasou je pro Gobineau rasa bílá, nejnižší židovská, úpadek lidstva, je způsoben degenerací nejvyšší rasy, - obdobná stanoviska zastával i britský anatom [Robert Knox](#) (1798 - 1862). Rozvinutí myšlenek Arthura de Gobineau lze nalézt v díle Základy XX. století, jehož autorem je v [Německu](#) žijící anglický [spisovatel](#) a [filozof](#) [Houston Stewart Chamberlain](#) (1855 - 1927). Ten označil za nejvyšší rasu národ německý - protipólem byla rasa židovská - a tvrdil, že mezi vyššími a nižšími národy musí dojít ke konečnému zúčtování. S rasismem souvisí, i jeho zvláštní podskupina - [antisemitismus](#), nenávisť vůči [semitským národům](#), zejména pak [Židům](#). Jako podklad pro stíhání židovského národa ve 20. století sloužil podvrh ruské tajné policie nazvaný Protokoly síónských mudrců, podle kterého prý chtějí Židé ovládnout svět. O politice rasistických organizací se není třeba podrobněji rozepisovat, výsledky [2. světové války](#) hovoří za vše. Ani dnes však není rasistická, [fašistická](#) či [nacistická](#) ideologie mrtvou, i po roce [1945](#) se některé [státy](#) myšlenkami rasismu řídily nebo řídí, například [Jihoafriká republika](#) nebo [Zimbabwe](#). Na konci 20. století se objevila řada menších skupin a politických stran s rasistickými myšlenkami a ideologiemi, které se udržují a šíří po celém světě.

- **Lidská práva**

- **Lidská práva** je souhrn [práv](#) a svobod, které jsou přisuzovány každé lidské bytosti. V minulosti byla někdy tato práva přiznávána pouze vladařům a šlechtě, zatímco obyčejným lidem jen v malé míře nebo zcela upírána. Po [Velké francouzské revoluci](#) byla lidská práva rozšířena i prostým občanům, ovšem bílé pleti. Teprve v roce [1848](#) byla zrušena roboty, po válce Severu proti Jihu zrušeno otroctví, před první světovou válkou zavedeno volební a hlasovací právo pro muže, po válce i pro ženy, ale teprve po druhé světové válce

byla vyhlášena [Všeobecná deklarace lidských práv](#), která označila všechny lidské bytosti za svobodné a rovnoprávné bez ohledu na pohlaví, rasu, národnost a náboženství. Přesto ještě celá desetiletí museli například američtí černoši usilovat o rovnoprávnost ([Martin Luther King](#)). Stále jsou v mnohých zemích lidská práva pošlapávána, některé kultury přiznávají ženám méně práv než mužům, v totalitních režimech jsou občanům upírána [politická](#) práva (právo zakládat politické strany a volit si své zástupce). Podstatnou roli v oblasti obrany a propagace lidských práv ve světě dnes hrají [spolky](#) na ochranu lidských práv. Po roce [1989](#) začala podobná sdružení působit i v [Česku](#). K největším patří [Human Rights Watch](#), [Amnesty International](#), [Člověk v tísni](#) a [Nesehnutí](#). V posledních desetiletích 20. století začala diskuse o rozsahu [politických práv](#), která nejsou omezena jenom na právo volební, jako další oblastí základních lidských práv. Prohlášeným cílem je dosáhnout **větší participace občanů** v politice, včetně [iniciativ](#) a [referend](#). Tato diskuze vedla k založení **množství spolků** po celém světě, jedním z prvních je například německá "Více demokracie" ([Mehr demokratie](#)). Vedle universitních, jak specializovaných tak multidisciplinárních, komparativních studií na **vědeckých institutech** po celém světě, vznikly i instituty, které se věnují realizaci těchto poznatků v praxi. Například [IRI Europe](#) činný v Evropě, nebo [I&R Institute](#) v Kalifornii. Naproti tomu vznikají i nové iniciativy, např. [práva dítěte](#), [práva otců](#), [jazyková práva](#), [práva na fungující justici](#), [právo na integritu](#) (omezení korupce), [právo na řešení konfliktů bez násilí](#), [práva homosexuálů](#), [práva zvířat](#). [Česká a Slovenská Federativní Republika](#) vyhlásila ústavním zákonem č. 23/1991 Sb. závaznost [Listiny základních práv a svobod](#), kterou schválila spolu se zákonem, a její nadřazenost ostatním zákonům. Ustanovení, že Listina základních práv a svobod je součástí [ústavního pořádku](#) České republiky, převzala i její ústava.

- **Apartheid**

- **Apartheid** je výraz označující zejména rasistickou politiku takzvaného odděleného soužití obyvatel různých ras. Výraz pochází z [holandštiny](#) a znamená oddělení či odloučení. První doložené užití tohoto slova pochází z projevu [Jana Smutse](#) z roku [1917](#). V [Jihoafrické republice](#) byl apartheid oficiální státní politikou v letech [1948](#) až [1990](#), i když již dříve byla tato politika uplatňována. Projevoval se oddělením dopravních prostředků pro bělošské a takzvané „barevné“ obyvatele. Černošské obyvatelstvo nemělo přístup do restaurací, kin, parků, pláží, škol, nemocnic a jiných zařízení a veřejně přístupných míst určených bělochům.

- **Genocida**

- **Genocida** je [zločin proti lidskosti](#), spočívající ve vyvražďování určité skupiny lidí definované na základě jejich [etnika](#) či [rasy](#). Za původce slova je pokládán [Raphael Lemkin](#), právník polsko-židovského původu. Při svých studiích ve [Lvově](#) se zabýval vyvražďováním [Arménů](#) započatým v [Osmanské říši](#) v roce [1915](#). Některé širší definice přidávají k vyvražďování ještě násilné vyhánění a k etnickým skupinám ještě přidávají skupiny definované [kulturně](#), [politicky](#) nebo [nábožensky](#). Mezi otřesné případy genocidy moderní doby patří [holokaust](#), [genocida Arménů \(1915-1917\)](#), genocidy páchané [Sovětským svazem](#) za dob vlády [Stalina](#), genocidy páchané nacistickým [Německem](#) za [2. světové války](#) v okupovaných (zejména slovanských) zemích, [kambodžská genocida](#), [rwandská genocida](#) nebo „[etnické čistky](#)“ v bývalé [Jugoslávii](#) mezi [Srby](#) a [Bosňáky](#).

- **Nacismus**

- **Národní socialismus**, z [německého Nationalsozialismus](#), zkráceným výrazem **nacismus**, též **hitlerismus**, je [totalitní ideologie](#) oficiálně uplatňovaná [diktaturou](#) v [Německu](#) v letech [1933–1945](#) (tzv. [Třetí říše](#)) prostřednictvím *Národně socialistické německé dělnické strany* (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*, [NSDAP](#)) vedené [Adolfem Hitlerem](#). Nacistická ideologie kombinuje prvky [socialismu](#), [nacionalismu](#), [pangermanismu](#) (preference rasy před národem a idea sjednocené germánské Evropy), [fašismu](#) a [rasismu](#) (zvláště [antisemitismu](#)).

- **Fašismus**

- **Fašismus** (*italsky fascismo*) je ve svém nejužším pojetí (definovaném [Benitem Mussolinim](#)) **totalitní ideologie**, resp. **politické** hnutí, antidemokratického a antiliberálního zaměření. Fašistická ideologie vychází z **nacionalismu**, často bývá charakterizována jako záměrně iracionální. Fašistická politická teorie a praxe se poprvé výrazně prosadila v meziválečné **Itálii** vedené **Benitem Mussolinim**. Pojem „fašismus“ či „fašistický“ je dnes často vnímán v mnohem širším smyslu, v průběhu dějin **20. století** se stal ofenzivním nástrojem boje různých ideologií, za fašistické či k fašismu směřující se taktéž označují formy vlády, které naplňovaly cíle původního fašistického programu jen zčásti, např. **diktatury** nespějící k totalitě.
- **Etnocentrismus**
- Jako **etnocentrismus** je označována tendence hodnotit a interpretovat všechny jevy z pohledu vlastní **kultury**. V tomto významu je pojem užíván ve **společenských vědách** (především v **sociologii** a **antropologii**), kam jej v roce **1906** zavedl **W.G. Sumner**. Etnocentrický postoj zahrnuje vnímání **hodnot** a **norem** vlastní skupiny jako jediných správných, užitečných a pravdivých. **Vlastní skupina** je standardem, kterým jsou poměřovány ostatní skupiny a životní situace. Způsob života jiných skupin je chápán jako odchylka od optimálního stavu. Etnocentrismus přispívá k identifikaci s vlastní skupinou a podporuje vnitřní **soudržnost skupiny**. Je to tedy významný mechanismus **sociální integrace**. Extrémní formou agresivního etnocentrismus je **rasismus** a **nacionalismus**.

Etnika Výrazem **etnogeneze** (z **řec. ethnos** tj. česky národnost a **genesis** tj. zrod) se označuje zformování nového národa, **etnika**. Jde tedy o proces, během něhož se určitá skupina lidí vydělí z širšího chápání kulturního rámce svého okolí a počne se sama vnímat jako etnicky odlišnou. Zrod jakéhokoliv etnika je dlouhý a komplikovaný, kulturně-historický proces, který může trvat staletí až tisíciletí. Pojmem **etnikum** se v odborné **literatuře** označuje **historicky** vzniklá skupina **lidí**, kteří mají společný historický **původ**, **rasový typ**, **jazyk**, materiální a duchovní **kulturu**, **mentalitu** a **tradice** a obývají společné území; dá se tedy také srovnat s pojmem *kmen*. Pojem pochází z řeckého ἔθνος (*ethnos* tedy *lid*).

Etnografie, neboli **národopis**, je **věda** zkoumající a popisující modely **chování**, sociální organizaci, **zvyky**, **hudbu** a **umění** v lidské společnosti. Termín **etnologie** je někdy chápán jako synonymum, někdy jako termín nadřazený termínu etnografie. Většinou se etnografové orientují na tradiční společnosti s dochovaným životním stylem z doby před nástupem industriální epochy. V České republice bývají nejčastěji oblastí zájmu lidové zvyky, **kroje**, hudba, **pověsti** a **pohádky**.

Národnost je příslušnost osoby k určitému **národu**, přičemž národ chápeme jako společenství, na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny, společná kultura a společné území. Běžně se určuje podle státu nebo oblasti narození, kde se člověk narodil nebo prožil dětství, nebo podle původu předků. Národnost se může změnit průběhem procesu naturalizace. Obecně je možno říct, že význam pojmu národnost je složité definovat. Měnil se v průběhu dějin a je různý i zeměpisně. Podle definice použité při **sčítání lidu 2001** se národností rozumí příslušnost k národu, národnostní nebo etnické menšině. Dále podle této definice není pro určení národnosti v České republice rozhodující mateřská řeč ani řeč, kterou člověk používá nebo lépe ovládá, ale jeho vlastní rozhodnutí. Je možné se hlásit k jedné i více národnostem, nebo také k žádné. Např. **Anthony Giddens** definuje národnost jako „*kulturní hodnoty a normy, které odlišují členy určité skupiny od jiných lidí*“.

Národ (latinsky *natio*) je v podstatě společenství lidí, kteří se hlásí ke stejné **národnosti**, přesná a všeobecně uznávaná definice národa neexistuje. V sociálních vědách převládá názor, že národ je **sociální konstrukt**. Národnost pak není objektivně daná vlastnost, kterou by bylo možno nezávisle určovat. Národní příslušnost čili národnost lze dle tohoto subjektivistického

přístupu určit jen na základě proklamace jedinců (k jakému národu se hlásí). Často je však národnost přiřazována i dle objektivních kritérií, - nejčastěji kombinace jazyka a státní příslušnosti. Národní příslušnost je formována na základě působení různých faktorů, především geografických a [jazykových](#), ale také [politických](#), ekonomických a [náboženských](#). Příslušníky národa většinou spojuje společná [kultura](#), historie a jazyk, často i hospodářský život a obývané území. Podle podobné definice Josifa Stalina „národ je historicky vyvinutým, stabilním společenstvím jazyka, území, hospodářského života a psychologické skladby, jež se projevují ve společenství kulturním“. Josif Stalin, *Marxism and the National and Colonial Question*. s. 8. Originál byl napsán roku 1912.) Pojem *národ* se někdy překrývá s pojmem *etnická skupina* či [etnikum](#), *národnost* s pojmem [etnicita](#). Národ je pojmem relativně novodobým. Pojem národ se začal objevovat až v [18.](#) a [19. století](#) v souvislosti s [průmyslovou revolucí](#). Sloužil jako prostředek k prosazování zájmů skupin, které mimo společný jazyk spolu neměly mnoho společného. Spolu s označením národ se objevil také [nacionalismus](#), v nejostřejší podobě pak později také [nacismus](#). Podle některých sociálních vědců (např. [Ernest Gellner](#)) není národ zdrojem nacionalismu, ale naopak národ vznikl pro potřeby nacionalismu a jen v jeho rámci může být definován. Pojem národ není to samé co [stát](#). Dnes ve světě existují [národní státy](#), státy multinárodní, ale i národy, které svůj vlastní stát nemají. V řadě jazyků pojem „národ“, splývá s pojmem „lid“. **Znaky národa.** Za jeden ze znaků národa bývá považován společný [jazyk](#). Pomocí zařazení jazyku do [jazykových skupin](#) nebo [rodin](#) můžeme zjistit příbuznost některých národů. Za další znaky národa můžeme považovat společné národní zvyky a [tradice](#). Praktikování tradic a zvyků je často ohroženo vlivem současným způsobem života. Někdy bývá za znak národa považován stát, ale pouze některé [státy](#) vznikly jako národní, protože se většina obyvatel hlásí k jednomu národu. V jiných národně nehomogenních zemích žije mnoho různých **národů** společně.

Xenofobie je odborný termín ze [sociologie](#), který v doslovném překladu znamená strach z cizinců. Obecně se slovo používá k označení mezilidské nesnášenlivosti a [předsudků](#) vůči lidem z jiné země, či při nedostatku úcty k jejich tradicím a rozdílné kultuře. Podobně jako [rasismus](#) i xenofobie je pouhý předsudek, který vychází z neznalosti a z negativních názorů. Abstraktně se slovo používá jako strach z neznámého, či z cizích věcí. Na rozdíl od pojmu [rasismus](#) se může vztahovat i k jiným (inteligentním) živočišným druhům, i když takové použití se zatím objevuje převážně jen ve [sci-fi](#) nebo [fantasy](#). Xenofobie může vést k [rasismu](#) a [antisemitismu](#).

Cikáni Pojem Cikáni, se všeobecně používá jako souhrné označení různých větví (skupin) národa, pocházejícího původně z [Indie](#), jehož nejznámějšími představiteli jsou **Romové a Sinti**. Tradičně se dělí cikánský národ na dvě větve: Romové, původní cikánské obyvatelstvo přibližně ve východní Evropě, a Sinti, kteří přišli do západní Evropy již ve středověku a dodnes zde žijí. Toto dělení je poněkud nepřesné. Mimo tyto dvě skupiny jsou uváděny i následující:

- [Jerli](#), žijící převážně v [Pobaltí](#), [Bělorusi](#), [Ukrajíně](#) a v západním [Rusku](#)
- [Kalé](#), žijící ve [Španělsku](#), jižní [Francii](#) a ve [Finsku](#)
- [Kalderaš](#), zastoupení v jihovýchodní Evropě
- [Lalleri](#), žijící hlavně v [Rakousku](#)
- [Lovara](#), žijící v [Rakousku](#), [Maďarsku](#) a [Slovensku](#)
- [Manuš](#), zastoupení ve [Francii](#)

Národní skupina [Jeniše](#), často mylně zařazovaná do skupiny Romů, má s cikánským obyvatelstvem mnoho společných historických a sociologických stránek, jedná se však o samostatnou národní skupinu. Výraz cikán je zde, tedy v České Republice některými považován mylně za hanlivý a rasistický.

Dějiny

Dlouhou dobu se vycházelo z toho, že [romština](#) se vyvinula ze [sanskrtu](#) (oba jazyky patří k indické skupině [indoevropských jazyků](#)). Pomocí srovnávací lingvistiky se dnes však dospělo k názoru, že jazyk Romů pochází z jednoho severozápadního dialektu staré [hindštiny](#). Za vlast Romů (*rom* = muž, manžel, *romni* = žena, manželka, *roma* = lidé) se tedy v každém případě považuje [Indie](#). Důvod jejich odchodu je neznámý (mohlo jít o hladomor, války nebo nízkou pozici v kastovním zřízení). Podle legendy se jim dostalo pozvání od [perského](#) panovníka, který potřeboval hudebníky k obveselení svých poddaných. Postupně se dostali do [Evropy](#) (kolem [13. století](#), první zmínka v [Čechách](#) pochází ze [14. století](#)), kde byli označováni jako [Cikáni](#) podle řeckého *Athiganoi* (maloasijská sekta, zabývající se věštěním) nebo *Egyptané* (podle [Malého Egypta](#) v [Byzanci](#)). Vydávali se za poutníky, kteří za své hříchy musí putovat po světě, a požívali tedy ochrany (na základě glejtů nejruznějších panovníků, mezi jinými i papeže, přičemž mnohdy docházelo k jejich padělání) a pohostinnosti. Životní styl Romů však záhy začal vzbuzovat averzi a z toho důvodu byli pronásledováni (popravy, věznění a vyhnanství jen kvůli původu). Vlády [Marie Terezie](#) a [Josefa II.](#) se vyznačovaly snahami o jejich [asimilaci](#). [20. století](#) bylo mnohdy ve znamení [rasistických](#) zákonů (cikánské legitimace za první republiky v Československu), [holocaustu](#), komunistických snah o asimilaci (zákaz kočování v r. [1959](#), snaha o rovnoměrný rozptyl po území [Československa](#)), [sterilizace](#) žen v nemocnicích bez jejich vědomí, potlačování romského jazyka (tresty za používání romštiny na základních školách) a kultury. Na konci 20. století sílí snahy o společenskou a politickou emancipaci, vznikají romské kulturní a vzdělávací spolky, politické strany, organizují se celosvětové sjezdy jako např. [1. světový romský sjezd](#) v r. [1971](#) v [Londýně](#). Současně dochází ke emigraci Romů z východní Evropy zejména do Británie, Kanady a USA. Kanada proto znovuzavedla víza pro občany České republiky.

Jazyk

[Romština](#), jazyk Romů, patří do indické skupiny indoárijských jazyků. Dělí se na 3 hlavní skupiny:

- evropská [romština](#) (muž = *rom*),
- domština (muž = *dom*, oblast dnešního Íránu),
- lomaverština (muž = *lom*, oblast Arménie),

Má nesčetné dialekty (jen v Evropě je jich kolem šedesáti, mnohdy jsou srozumitelné, vyskytují se však i dialekty, které jsou navzájem nesrozumitelné – záleží na procentu přejatých slov).

Tradiční povolání

Mezi tradiční romská povolání patřily [hudba](#), [kovářství](#), [košíkářství](#), čištění peří, broušení nožů, věšectví, apod.

Sociální uspořádání

Základem společnosti je rodina, kde panuje velká soudržnost. Rodinou jsou pro Romy lidé, v daleko menší míře obydlí. Tradičně se představitel určitého seskupení Romů nazývá *vajda*, který požívá velkou autoritu. Romové netvoří jedolitě etnikum, štěpí se na mnoho skupin – *kmenů* (Olašští Romové, Sintové v [Německu](#), Manušové ve [Francii](#), Gitanos ve [Španělsku](#) apod.). V Česku žijí převážně východoslovenští Romové (byli sem přesunuti v rámci poválečné obnovy průmyslu), 10 % tvoří Romové olašští, nepatrné procento Romové čeští (ti

byli téměř vyhlazeni při [holocaustu](#) v pracovních táborech v [Hodoníně](#) u [Kunštátu](#), v [Letech u Písku](#) a v [Osvětimi](#)).

Označení

Na sjezdu v Londýně v roce [1971](#) se Romové usnesli, že označením příslušníků romského národa je [etnonymum Rom](#) a od té doby se datuje romský požadavek, aby tento fakt byl majoritou respektován. V Česku je běžně používáno označení [Cikán](#), přestože je toto označení většinou Romů vnímáno jako hanlivé. Jak řekl v roce 1990 v Československé televizi tehdejší předseda Romské občanské iniciativy (ROI) [Emil Ščuka](#): *Cikáni je označení deklasované sociální skupiny, Romové je označení národa. Zejména v německy mluvících zemích, Francii a Belgii se pro Romy v poslední době vžil termín Sinti nebo Roma und Sinti.*

Romská vlajka

Romská vlajka

Romská vlajka se skládá z modrého pruhu v horní polovině, zeleného pruhu v polovině dolní a z červené [čakry](#) s 16 paprsky umístěné uprostřed. Čakra, která je i na vlajce [Indie](#), odkazuje na indický původ romského národa. Zelený a modrý pruh, symbolizují život věčných poutníků po zelené zemi pod blankytnou oblohou. Tato vlajka byla přijata na [1. Mezinárodním sjezdu IRU](#) v Londýně v roce 1971.

Náboženství

Romové se přizpůsobili náboženství místního obyvatelstva. Jejich patronkou je [Černá Sára](#). Náboženské představy Romů stejně jako zvyky a rituály s nimi spojené se liší podle jednotlivých kmenů. V Čechách v některých rodinách zvláště ve větších městech romské tradice mizí, nejdéle se uchovávají tradice spojené se smrtí a narozením. Původem slovenští Romové mají velký respekt z duchů zemřelých, mulů. Mnoho z nich uvádí, že se s nimi alespoň jednou v životě setkali. Z těchto setkání mívají strach. Mulové se jim mohou zjevovat, po případě je varovat před hrozcím nebezpečím. Část slovenských Romů má také obavy z guny daj, zřejmě obdoby slovanské polednice. Ta může uhranout jejich nově narozené dítě, pokud jej nechají o samotě a není pokřtěno. Guny daj, lze zahnat magickými praktikami, které se liší podle jednotlivých rodin. Někteří věří i v existenci čarodějnic (striga). Hovořit o strigách a setkání s nimi je zřejmě tabu.

Romština je jazyk patřící do [indoíránské podskupiny indoevropské](#) skupiny jazyků. Romština je [aglutinační jazyk](#), má 8 [pádů](#) (nominativ, vokativ, akuzativ, dativ, lokativ, instrumentál, ablativ, genitiv), dva [rody](#) (mužský, ženský), tři slovesné třídy, které ovlivňují koncovky v

časech. Sloveso má tvary pro: infinitiv, osoby, číslo (jedn., množ.), slovesné časy, způsoby, rody.

- **Slovesné časy:** Přítomný, budoucí, minulý nedokonavý, minulý dokonavý
- **Způsoby:** oznamovací, rozkazovací, podmiňovací přítomný, podmiňovací minulý
- **Rody:** činný, trpný
- **Další prvky:** opětnost, slovesa mají kauzativní a pasivní tvary

Mnoho slov je přejetých z jazyků národů, jejichž územími [Romové](#) ve své historii putovali. Základem jsou slova [indického](#) původu, mezi nejstarší zápůjčky patří slova z [perštiny](#) a [řečtiny](#). Jednotlivé [dialekty](#) používané v různých zemích se odlišují množstvím těchto přejetých slov, celkovou slovní zásobou, fonetikou ale i gramatikou.

Dialekty: Mezinárodní klasifikace jazyků rozeznává následující hlavní dialekty romštiny:

- balkánský
- karpatský
- finský
- sintí
- velšský
- baltský
- olašský

Lze však použít i přesnější dělení na dialekty např. slovenský, maďarský, polský atd. Jak hlavní dialekty, tak regionální varianty vykazují fonetické, lexikální i gramatické odlišnosti. Jednotná spisovná romština dosud nebyla definována. Pravopis se obvykle přizpůsobuje nebo inspiruje majoritními jazyky jednotlivých zemí, v Česku a na Slovensku se používá tzv. slovenský pravopis, který již našel uplatnění jak při původní literární tvorbě, tak při sestavování slovníků a učebnic.

Dekáda rómské integrace, nazývaná též *Dekádou rómské inkluze* je iniciativou sedmi států [střední](#) a jihovýchodní Evropy za zlepšení sociální-ekonomického statutu a sociálního zapojení rómské národnostní menšiny v této oblasti. Program byl zahájen v roce [2005](#), s oficiálním názvem **Decade of Roma Inclusion 2005 - 2015** a je prvním mezinárodním projektem v [Evropě](#), který aktivně usiluje o zlepšení kvality života [Romů](#). Programu se účastní sedm států: [Bulharsko](#), [Chorvatsko](#), [Česká republika](#), [Maďarsko](#), [Makedonie](#), [Rumunsko](#) and [Srbsko a Černá hora](#). Všechny tyto státy mají početné menšiny [Romů](#), kteří jsou znevýhodňováni v ekonomické a sociální oblasti. V roce [2005](#) se vlády výše uvedených států zavázaly k snižování rozdílů mezi životními podmínkami rómské a nerómské populace a dále k vymýcení chudoby a diskriminace, kterým jsou Romové nuceni každodenně čelit.

Gender Termín **gender** (z [angličtiny](#), vyslov *džendr*) se používá k označení [kulturně](#) vytvořených rozdílů mezi muži a ženami. Se stejným významem bývá někdy užíván český výraz *rod*. Pojem se začal užívat ve [společenských vědách](#) v druhé polovině 20. století v rámci [feministického paradigmatu](#). Gender je [sociální konstrukt](#). Kultura a [společnost](#) působí rozdílně na muže a ženy, což vede k sociálně konstruovaným rozdílům v jejich [chování](#), očekávání či postojích. Tyto rozdíly nejsou univerzální, v různých společnostech a v různých dobách se významně liší. Komplementárním pojmem je termín [pohlaví](#) (anglicky *sex*), který se užívá pro rozdíly [biologické](#). Pohlaví je na rozdíl od genderu univerzální kategorií, která je nezávislá na čase a místě.

Maskulinismus je název pro komplex [ideologií](#), sociálních teorií a politických hnutí, jejichž cílem je výzkum a potírání jevů, jež lze považovat za projevy a součást utlačování mužského

[pohlaví](#). Maskulinstické hnutí je velice různorodé a štěpí se na mnoho křídel a směrů - od umírněných jedinců a hnutí upozorňujících na [domácí násilí](#) páchané na mužích až po mužský šovinismus.

Feminismus je název pro komplex [ideologií](#), sociálních teorií a politických hnutí, jejichž cílem je výzkum a potírání jevů, které lze považovat za projevy a součást utlačování ženského [pohlaví](#). Feministické hnutí je velice různorodé a štěpí se na mnoho křídel a směrů - od umírněných hnutí prosazujících [základní lidská práva](#) pro ženy např. v radikálních [muslimských](#) zemích až po nejradikálnější směry feminizmu, které jdou až k popírání jakýchkoliv rozdílů v dispozicích pohlaví nebo propagují vyloženě nepřátelský přístup k mužům. Na akademické půdě se některé feministky zaměřují na zkoumání [nerovnosti](#) pohlaví a změny v sociálním postavení žen. Jiné argumentují, že rod ([gender](#)) nebo pohlaví jsou sociálními konstrukty a studiem těchto vztahů uvnitř společnosti se snaží dojít odpovědi vedoucích k zrovnoprávnění. Politické vystupování feministek je zaměřeno především na kampaně o právo na děti, násilí na ženách (násilí v partnerském svazku), mateřství (právo na interrupci), rovné platové podmínky, sexuální obtěžování, diskriminaci pohlaví a sexuální násilí. Témata, které feminismus pojímá jako stěžejní jsou [patriarchát](#), stereotypy (zvláště genderové), rovný přístup (zvláště v souvislosti s pohlavím) a útlak. V 60. a 70. letech se začaly feminismus a feministické teorie široce prezentovat. Byl zaměřen na problémy, se kterými se potýká západní, bílá, žena ze střední třídy, ale zároveň se snažil odpovídat na problémy všech žen. Od té chvíle se musely řady feministických teorií vypořádat s problémem „[ženství](#)“, který pokrývá mnoho individualit se stejným zájmem. Aktivistky pocházely z různých prostředí a feministické teorie se začaly zaměřovat na souvislost mezi rodem a sexualitou s dalšími společenskými atributy jako jsou [rasa](#) nebo [třída](#). Mnoho dnešních feministek tvrdí, že feminismus je pevně zakořeněné hnutí, které se snaží bořit hranice sestávající ze sociálních tříd, rasy, kultury a náboženství; odpovídá kultuře a reflektuje problémy žen té, které společnosti: například [ženská obřizka](#) v [Súdánu](#) či dvojí metr pro posuzování pracovního ohodnocení pohlaví na západě; debaty na témata znásilnění, incestu a mateřství jsou srozumitelné a důležité pro každého (nehledě na geografii nebo náboženství). Dnešní mladé ženy pojímají feminismus jako něco radikálního a rodově uvědomělého. To mnoho z nich odvádí od myšlenky aktivně se do feministického hnutí zapojit. Základní hodnoty feminizmu (*rovnost pohlaví před zákonem* či *stran příležitosti*) jsou přesto hluboce vštípeny do současné Západní kultury a také většinou přijímány za správné. V praktickém životě však nedochází vždy k jejich naplňování (zejména v oblasti rovných příležitostí). **Matriarchát** (z [latinského](#) *mater*, což znamená matka, a [řeckého](#) *archein*, což znamená vládnout) je forma [společnosti](#), kde vládne žena (matka nebo obecně samička). Je opakem [patriarchátu](#). **Patriarcha**, [řecky](#) *πατριάρχης* (*patriarchés*), je představitel *patriarchátu* ([řecky](#) *πατριαρχία*). Patriarcha byl na základě původní definice (patriarcha je mužský člen rodiny či klanu, jenž požívá nejvyšší autority) v [židovství](#), [křesťanství](#) a [islámu](#) jeden z [biblických](#) praotců ([Abrahám](#), [Izák](#), [Jákos](#)) Jedná se o spojení slovo *πατήρ* (*patér*) otec a *αρχή* (*arché*) počátek, vláda. V [historiografii](#) označuje patriarchát období v [pravěku](#), které následovalo po [matriarchátu](#). Později začalo být v křesťanství pojem patriarchát používán pro partikulární církve založené apoštolem: [Řím](#), [Antiochie](#), [Alexandrie](#), [Konstantinopol](#) a [Jeruzalém](#).